

PAVEL FÁBRY – NOVÝ ŠARIŠSKÝ ŽUPAN¹*Peter KOVAL*

Deň 28. október 1918 znamenal začiatok spoločensko-politických zmien na území, na ktorom sa postupne formovala Československá republika. Šariš, typický svojou multietnickosťou, prežíval hektické chvíle súvisiace s aktivizáciou jednotlivých národností prejavujúcich sa napr. aj zakladaním národných rád. Metropola Šariša, mesto Prešov, zažila popravu 41 vojakov a dvoch civilov, štatutárnym súdom odsúdených za rabovačku obchodov z noci 31. októbra na 1. novembra 1918. Slovenských obyvateľov tento drastický čin reprezentantov starého systému presvedčil, že odklon od Uhorska je správnym krokom. A aj preto ďalšia z iniciatív prouhorsky zmýšľajúcich obyvateľov východného Slovenska nenašla medzi nimi podporu. Slovenská ľudová republika vyhlásená v decembri 1918 v Košiciach bola len epizódnym činom malej hrstky sympatizantov starého režimu.

K nastoleniu novej československej správy pomáhalo na území Slovenska československé vojsko spolu s legionármi. Dňa 28. decembra 1918 vstúpilo vojsko 30. pluku z Vysokého Mýta pod velením podplukovníka Františka Berana aj do Prešova. Na Štedrý deň minister s plnou mocou pre správu Slovenska vymenoval na čelo Šarišskej župy dr. Pavla Fábryho. Ten sa presunul do svojho nového pôsobiska podľa prešovského kronikára Belu Klein-Tesnoskalského už na konci roku, so zámerom prehliadnuť si nový terén, zistiť pomery v meste a regióne. Oficiálne bol do funkcie inštalovaný až 11. januára 1919. Mesto Prešov, ako sídlo župy, to poňalo ako veľkolepú akciu, spojenú s návštevou ministra Vavra Šrobára. O 9-tej hodine ráno sa vydal sprievod 70 vozov a 80 mužov na koňoch nesúcich slovenskú zástavu z Obišoviec do Prešova. Počas prejazdu bol župan Fábry zdravený miestnym dedinským obyvateľstvom. Prešov bol bohato vyzdobený hlavne slovenskými a českými zástavami. Pred Čiernym orlom privítali župana predstavitelia prešovskej Slovenskej národnej rady profesor Mikuláš Moyzes a Imrich Ďuračko, miestny gazda Slanina a rímskokatolícky kňaz Štefan Onderčo. Slovné privítania sa niesli v oslave zavedenia administratívy nového štátu, preto nebolo prekvapením, keď novovymenovaný župan zahriakol hlavného stoličného notára, ktorý sa mu prihovárал v maďarčine, slovami: „*Ja som prisahal pred chvíľou celému ľudu hájiť práva slovenčiny, a preto prosím hovoriť rečou slovenského ľudu.*“ Pavel Fábry sa hlásil k liberálnym myšlienkam, no zároveň sľuboval riadiť sa aj „rečou ľudu“. Svoju zásadu zhrnul v hesle *Meliro pa tuta, quam victoria incerta!* (Lepší je istý mier, ako neisté víťazstvo!).

Popoludní sa oslavy sústredili na príchod ministra s plnou mocou pre správu Slovenska Vavra Šrobára. Na znak úcty ho na prešovskej vlakovej stanici čakali zástupy ľudu a miestna vojenská posádka. Ministerskú delegáciu okrem Šrobára tvorili aj vládni referenti Ivan Hálek, Ivan Dérer, Kornel Stodola, Vladimír Makovický, Milan Ivanka, Anton Štefánek a ďalší. Privítanie sa jej dostalo od župana Fábryho, mešťanostu Josefa Faragóa, stoličného hlavného notára Bánóa. Presun sprievodu do

1 Príspevok vznikol v rámci projektu APVV-15-0036 *Východné Slovensko v 19. a 20. storočí vo vzťahu centra a periférie.*

budovy Čierneho orla bol sprevádzaný pozdravmi občanov mesta a okolia. Z balkóna hotela sa davu prihovárali postupne minister Šrobár a ostatní prítomní zástupcovia československej správy, náboženského života i kultúry. Minister zdôraznil svoju veľkú radosť z toho, že aj východní Slováci sa bez zaváhania pridali do jedného celku s ostatným Slovenskom. Ministrove slová boli úprimné, plné dojatia a vyvolávali prejavy verejného súhlasu obecnstva. Vavro Šrobár ešte v Prešove stihol rokovať s viacerými miestnymi zástupcami. Stretol sa napr. s poslancom Antonom Beskidom, predstaviteľom Ruskej národnej rady vo veci ochoty „ruskej“ (rusínskej) národnostnej menšiny pripojiť sa k ČSR. Po spoločnej večeri, konanej v budove Čierneho orla za účasti približne 250 pozvaných osôb, sa ministerská delegácia presunula vlakom do Košíc.

Oslavy vystriedala v novom týždni realita nových pomerov. V celej župe, podobne ako aj inde na Slovensku, sa začali prijímať opatrenia k zavedeniu novej administratívy s cieľom presadiť československú štátnu moc. Ešte v januári 1919 bol rozpustený župný výbor. Župan Fábry vydal nariadenie o mimoriadnych a prechodných opatreniach na Slovensku. Jeho snahy presadiť vo všetkých úradoch slovenčinu, ako kľúčový krok v rámci nových pomerov, spočiatku neboli úspešné. Ako občanom, tak aj úradníkom bolo sprvu umožnené podávať a vybavovať žiadosti aj v maďarčine či nemčine, no nový šarišský župan vyvíjal nátlak na administratívnych pracovníkov, aby sa do úradovania definitívne zaviedla slovenčina. Po nevydarených pokusoch v apríli 1919 zakročil a odvolal z funkcie mešťanosta J. Faragóa, jeho zástupcu a hlavného mestského notára Josefa Magyara, hlavného mestského právnik Júliusa Klefnera.

Periférna oblasť v prvých dňoch, týždňoch a mesiacoch existencie novej ČSR prežívala hektické chvíle. V každom ohľade slovenský živel prevládol aj v Šarišskej župe, kde prvé kroky k nastoleniu i upevneniu novej štátnej moci vykonal župan Pavel Fábry. Mesto Prešov sa stalo jeho sídlom a centrom jedného severovýchodného regiónu. Jedným z centier východného Slovensko ostal Prešov tiež po administratívnych zmenách medzi dvoma svetovými vojnami, ako aj v neskoršom období.

Použitá literatúra:

Šarišské hlasy, roč. 1, 1919

Pamätná kniha mesta Prešova. Diel II. (1701 – 1919). Ed. Marcela Domenová. Prešov : Štátna vedecká knižnica v Prešove, 2012. 469 s.

Dejiny Prešova 2. Ed. Imrich Sedlák. Košice : Východoslovenské vydavateľstvo v Košiciach, 1965. 351 s.

SEDLÁK, Imrich. *Svitanie na východe. Národno-politické, kultúrno-spoločenské a literárne integračné procesy na východnom Slovensku 1918 – 1945*. Martin : Matica slovenská, 2008. 366 s.

ŠVORC, Peter a kol. *Veľká doba a jej dôsledky. Prešov v 20. rokoch 20. storočia*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, 2012. 251 s.

TAJTÁK, Ladislav. *Vznik Československa a východné Slovensko*. Prešov : Metodické centrum v Prešove, 1992. 32 s.